

ז כב לָךְ וְלָהֶם לְאֹכְלָהּ: וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים בְּנַח עֲשֵׂה: וַיֹּאמֶר
 יְהוָה לְנֹחַ בְּאֵת-אֲתָהּ וְכָל-בְּיֹתֶךָ אֶל-הַתְּבֵבָה כִּי-אֲתָתְךָ רְאִיתִי צְדִיק לְפָנַי
 בַּדֹּדָר הַזֶּה: מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה תִּקַּח-לָךְ שְׁבָעָה שְׁבָעָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ

לך. ולהון למיכל:
 כב. ועבד נח. ככל
 דפקיד יחיה. יי פן עבר:
 א. ואמר יי לנח. עול את
 וכל אגש ביתך לחיבתא.
 ארי יתך חזיתי זכאי
 קדמי בדרא הדין: ב. מכל בעירא דקנא, תסב לך. שבעה שבעה דכר ונוקבא.

רס"ג ז (ב) איש ואשתו, זכר ונקבה.

רמב"ן להיות טהורה לישראל, מלמד שלמד נח תורה. והנה מכאן שלא
 הוכשרו בקרבנות בני נח אלא כהמה טהורה ועוף טהור, וכן אמר
 כהכל מככורות צאנו ומחלכיהן (לעיל ד ד). אבל כל המינין
 הטהורים כשרין בהם³⁰, כדכתיב ויקח מכל הבהמה הטהורה
 ומכל עוף הטהור ויעל עולות כמזבח (להלן ח כ). והוסיף
 לישראל במצוה שיהיו כל קרבנות מן הבקר ומן הצאן מן
 התורים ומן בני היונה³¹, וטעם גם מעוף השמים (להלן ז ג)
 הטהור, כי הכתוב נמשך למעלה.

(כב) ויעש נח ככל אשר צוה אותו אלהים. שעשה את התיבה
 ואסף המאכל. ודרך הכתוב לאמר ויעש וכן עשה³², לבאר כי לא
 הפיל דבר מכל אשר צוה.

ז (א) ויאמר ה' לנח. הודיעו השם כי במדת רחמים³³ ימלט
 אותו ואת ביתו ויחיה מהם זרע לדורות, וזה טעם לחיות זרע על
 פני כל הארץ (פסוק ג). כי מתחלה אמר להחיות אתך (לעיל ו
 ט). ורמז לו עתה במדת רחמים על הקרבן להודיע אותו שישעה

אבהמה טהורה קאי. 30 ע"י ב"ר (לד. ח): "נחבונן [נח], אמר מפני מה צונית
 הקב"ה וריבה בטהורים יותר מן הטמאים אלא להקריב מהן קרבן". ובודאי הקריב מכל
 המינים הטהורים, שהרי מכלם נצטוו ליקח שבעה שבעה. אבל בפר"א (כג, ע"מ) נה,
 (ב) נאמר שלא הקריב רק ממינים שנתידים להיות קרבין על גבי המזבח (וע"י ברד"ל שם,
 סח). 31 ויקרא א. ב. די. 32 כוון לכתוב: ויעש משה ככל אשר צוה ה'
 אותו כן עשה (שמות מ, טז). 33 כוהר נח (סו, א): ויאמר ה' לנח וגו' אר"ש אמאי
 בכלהו אלהים והכא י"י, מאי שנא הכא דאחמר י"י שמא עלאה דרחמי אלא וכי.

1

7

חזקוני

(כב) כן עשה, זה כינוס המאכל²⁵.
 ז (א) ויאמר ה', ויאמר" קמא²⁶ מדת הדין, אבל האי דמישתעי
 בהצלה כתיב ביה מדת הרחמים.
 (ב) מכל הבהמה הטהורה, פרש"י: למדנו שלמד נח תורה. וא"ת
 הא אמרינן בזכמים²⁷ טמאים וטהורים בההיא שעתא מי הוון,
 ומשני אין הוון, ומנא ידע, העבירם לפני התיבה, כל שהתיבה
 קולטתו טהור, אין התיבה קולטתו טמא, אלמא לא ידע מי טהור
 ומי טמא אלא מתוך קליטת התיבה ומאי האי דקאמר שלמד נח
 תורה, אלא י"ל דהכי הוה פירושא: מנא ידע מי דבק במינו ומי
 לא דבק במינו בין טמאים בין טהורים, ומשני כל שהתיבה
 קולטתו וכי וטהרה וטמאה דהתם דאמרינן קולטתו טהור לא
 קולטתו טמא, שייך גבי ערוה, כדאמר בעריות: אל טמאו
 25 מפני שסמך לו הציור לכונוס המאכל מפרש כן. ורש"י פירש "ויעש נח, זה
 בנין התיבה". 26 לעיל ג, יז. 27 זכמים קטו, א.

ספורנו

ז (א) כי אותך ראיתי צדיק, לא ביתך, לפיכך — אתה וכל
 ביתך, כי בשבילך בלבד אמלטם.
 (ב) הטהורה, שהיו אז כולם כשרים להקרבה¹⁵, כמו שהזכירו
 רבותינו ז"ל¹⁶, וכמו כן בסגולת מזונה¹⁷, על היפך "ונטמתם
 בם" (ויק' יא מג)¹⁸.

15 ולא רק אותם שהתירו לישראל להקריב, רמב"ן
 17 שהמינים הטורפים הם טמאים ומטמאין הנפש
 כב (ויק' יא ט) א

(כב) ויעש נח, זה³⁴ בנין התיבה³⁵.

ז (א) כי אותך ראיתי צדיק, לא נאמר צדיק תמים, מכאן
 שאומרים מקצת שחבו של אדם בפניו, וכולו שלא בפניו³⁶.
 (ב) הטהורה, העתידה להיות טהורה לישראל, למדנו שלמד נח
 תורה, שבעה שבעה, כדי שיקריב מהם קרבן בצאתו³⁷.

34 ב"ר לא, יג. 35 דאין לומר ביאתו לחיבה דאם כן ויעש השני (להלן ז, ה) למה
 לי, ועוד דכתיב אחירו בא אתה וכל ביתך וגו' (גור אריה), — ובד"ר מוסיף: "כאשר
 צוה אותו אלקים, לא הוסיף ולא גרע". 36 ב"ר לב, ג. 37 שם לד, ט.

כל מיני העוף, וצוה שיתקן מיני מאכל לכל, ותועי רוח ישאלו, רב"ע
 מה אכל כל עוף דורס, וכל חיה כמו האריה שלא יחיה כי אם
 מבשר, וזאת איננה שאלה, כי מי שלא ימצא בשר יאכל העשב
 ופרי העץ כאשר ירעב, וכן דרש²⁷ שיש כבהמות גדול והוא רועה
 אלף הרים טוב הוא להשמעת אזנים, וכן עוף שיכסה אור השמש
 בכנפיו יש לו סוד, ואיננו כמשמעו, והשם צוה אל נח לעשות
 התיבה ימים רבים קודם בא המבול, וכאשר קרבו הימים צוהו
 השם הנכבד שילך נח הוא וביתו אל התיבה, ובעבור צריכת
 הקרבן צוה השם הנכבד, שיקח מן הבהמה הטהורה ומן העוף
 הטהור שבעה זכרים ושבעה נקבות.

בחילוף מקום האותיות, 27 ויקר"ר כב, י.

מכל מאכל לצרכך ולצרכם והמאכל הוא הפירות והזרעים רד"ק
 והעשבים וגם החיות הטורפים יאכלו גם כן כמו האחרים ולא
 אכלו בשר כמו שלא אכלו בתחלת הבריאה כמו שכתבנו בפסוק
 ויעש אלהים את חית הארץ למינה (א כה).

(כב) ויעש נח, עשה התיבה ככל אשר צוה אותו אלהים, בארכה,
 ברחבה ובקמתה, ובקנים ובמאכל שאסף לתוכה כן עשה הכל
 כמו שצוהו אלהים.

ז (א) ויאמר ה' לנח, אמר לו שיכנס אל התיבה קודם בא
 המבול, כי אותך ראיתי צדיק לפני, וראוי לך שתמלט אתה וכל
 ביתך מן המבול כדי ליישב את העולם.

(ב) מכל הבהמה הטהורה תקח לך, כמו שיבואו לפני התיבה
 תכניסם עמך, וזה לא אמר לו מתחילה, אלא שיביאם אל התיבה
 שנים שנים זכר ונקבה ועתה אמר לו שיבואו מן הטהורה שבעה
 שבעה זוגות ומן הטמאה זוג אחד, והוא איש ואשתו או שנים
 זוגות, והאיך ידע נח הטהורה ושאניה טהורה, אפשר שהאל אמר
 לו סימני טהרה כדי שיעשה מהם קרבן בצאתו מן התיבה, או
 נאמר כיון שאמר לו האל שבעה מן הטהורה ובאו אל התיבה
 מעצמם, כולם כמו שכתבנו³⁵, אותם שראה נח שבאו שבעה
 שבעה, ידע שהם טהורים, אבל זה הפירוש לא יספיק לעוף שבאו
 שבעה שבעה בין טמאים בין טהורים, ועל כל פנים צריך לנו
 לפרש שהקב"ה מסר לנח סימני טהרה בין בבהמה בין בעוף,
 אלא אם כן נאמר שלא באו שבעה אלא מהעוף הטהור כמו מן
 הבהמה הטהורה, ומה שאמר גם מעוף השמים שבעה שבעה,

35 לעיל ג, יט

דעל אישחא, דעל מדבחה:
ט. ונגיה וקרעוהי יחליל
במא, ויסיק פנהא יח
כולא למדבחה, עלתא,
קורבן דמתקבל ברענא קדם יי. ואם

ט אשר על-האש אשר על-המזבח: וקרבו וכרעו ירחץ במים והקטירה
י הפהן את-הכל המזבחה עלה אשה ריח-ניחוח ליהוה: ואם-

רס"ג (ט) אשה ריח נחוח לה, קרבן מקובל רצוי לה.

רשב"ם (ט) וכרעו, רגליו.

חזקוני (ט) וקרבו וכרעו ירחץ, לפי שהיא באה על שלחנו של מלך, אבל פרים ושעירים הנשרפין חוץ אין הקרב והכרעים טעונין רחיצת מים⁴⁵. ירחץ במים, רחיצת האמורה גבי אדם מתרגמנין יסח⁴⁶, לפי שהוא לשון טבילה בחוץ, כמו: כאשר

45 בכור שור: אין כתיב רחיצת בקרבים רק בעולה, כי חטאת ואשם שנאכלים לכהנים ושלמים שנאכלים לבעלים, מי שאוכל אותם ירחיצם אם ירצה, אבל זו (העולה) באה בשלחן המלך וצריך לעשות דרך כבוד וכו'. — וכן ברכותינו בעה"ת, ועיין להלן ג. 46 כמו להלן יד ח.

(ט) עלה, לשם עולה יקטירנו⁷³. אשה, כשישחטנו יהא שוחטו רשי" לשם האש⁷⁴, וכל אשה לשון אש, פושי"ר בלעז. ניחוח, נחת רוח⁷⁵ לפני, שאמרתי ונעשה רצוני.

73 שם ט. 74 תרי"כ שם. שלא ישחטנו ע"מ לעשותו חתיכות צלויות בנחלים אלא ע"מ שתאכלם האש. 75 תרי"כ שם.

(ט) ירחץ במים, כהן או לוי⁴⁸ ע"כ הוצרך להוסיף עם ראב"ע והקטיר מלת הכהן. אשה, שם התאר, וטעמו קרבן אש, והוא תאר למלת הכל⁴⁹. ניחוח, מפורש⁵⁰.

48 ראה רמב"ן פסוק ה. 49 הכל עלה באש. וראה רמב"ן. 50 ראה ראב"ע בראשית ח כא.

עובדים לשדים אשר יראו להם בדמות שעירים, ואנשי הודו רמב"ן עד היום לא ישחטו בקר לעולם, בעבור כן צוה לשחוט אלה השלשה מינין⁷³ לשם הנכבד כדי שיוודע כי הדבר שהיו חושבים כי הם בתכלית העבירה הוא אשר יקריבו לכורא, ובו יתכפרו העונות כי כן יתרפאו האמונות הרעות שהם מדוי הנפש, כי כל מדוי וכל חולי לא יתרפאו כי אם בהפכך. אלה דבריו ובהם האריך. והנה הם דברי הבאי, ירפאו שבר גדול וקושיא רבה על נקלה⁷⁴, יעשו שולחן ה' מגואל⁷⁵, שאינו רק להוציא מלבן של רשעים וטפשי עולם⁷⁶, והכתוב אמר כי הם לחם אשה לריח ניחוח וגם לפי שטותם של מצרים לא תתרפא מחלתם בזה, אבל תוסיף מכאוב כי מחשבת הרשעים הנזכרים לעבוד למזל טלה שור שיש להם כח בהם כפי מחשבתם, ולכן לא יאכלו אותם לכבוד כחם ויסודם, אבל אם יזבחו אותם לשם הנכבד זה כבוד להם ומעלה והם עצמם כך הם נוהגים, כמו שאמר ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים (להלן יז ז), ועושי העגל זבחו לו⁷⁷. והרב⁷⁸ מזכיר שהיו מקריבים ללכנה בכל ראשי חדישיהם ולשמש בעלותה במזלות הידועים להם בספריהם, ויותר תרפא המחלה באכלינו מהם לשוכע שהוא אסור להם ומגונה בעיניהם ולא יעשו כן לעולם, והנה נח בצאתו מן התיבה עם שלשת בניו אין בעולם כשדי או מצרי הקריב קרבן וייטב בעיני ה' ואמר בו וירח ה' את ריח הנחוח (בראשית ח כא)⁷⁹, וממנו אמר אל לבו לא אוסיף עוד לקלל את הארמה בעבור האדם (שם), והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן וישע ה' אל הבל ואל מנחתו (שם ד ד), ולא

פה אחד, ואין למלה חבר. ולפי דעתי שאינו שם לחלבים כולם רק לחלב הדק הפרוס ומבדיל בין הקרבים, והמלה מן ההפוכים פדר פרד שמפריד בין הקרבים העליונים לתחתונים. ולכן אמרו רכותינו⁴¹ שיהא פורס הפדר על בית השחיטה שזהו דרך כבוד של מעלה⁴², שהחלב ההוא ראוי לפרסו ולכסות בו, וכן נהגו חשובי האומות לפרסו על הצלי, ואם יהיה שם לחלבים כולם יקרא החלב כן בעבור שהוא השומן הנפרד מן הבשר, וכן הוא כינויו בפי חכמי הטבע כאשר אזכיר⁴³.

(ט) עולה, "לשם עולה. אשה, כשישחטנו יהא שוחט לשם האש, וכל אשה לשון אש, ניחוח, נחת רוח לפני, שאמרתי ונעשה רצוני", לשון רש"י. ולא פ"י הרב מהו לשם האש. ובגמרא⁴⁴ אמרו לאפוקי כבבא דלא, ופירשו בו⁴⁵ שישחטנו על מנת להעלותו על גבי אש כוערת במערכה, לא להעלות על גבי גחלים עוממות שמתככות והולכות. ולי נראה שצריך לכוין שתאכלנו האש לגמרי, לא שיצלה שם מעט, והוא מלשונם בכך סורר ומורה⁴⁶ כבשר כיבא⁴⁷ דאכלי גנבי, ובמסכת ערוכין⁴⁸ ונכביב וניכול⁴⁹. ויש גורסים⁵⁰ שם לאפוקי גבבא דלא, שיתכוין להעלותו על גבי אש של עצים, כדכתיב על העצים אשר על האש (פסוק ח), ולא יחשוב להעלותו על גבי אש של קש ושל גבבא, כענין ששנינו⁵¹ כירה שהסיקה בקש ובגבבא. והנה בכתוב הזה טעם הקרבנות שהם אשה ריח נחוח לה' ואמר הרב כמורה הנבוכים⁷² כי טעם הקרבנות בעבור שהמצרים והכשדים אשר היו ישראל גרים ותושבים בארצם מעולם היו עובדים לבקר ולצאן, כי המצרים עובדים לטלה, והכשדים

3

61 יומא כו א. 62 י"ג: מעלן. 63 להלן ג ט. 64 זבחים מו ב. 65 רש"י שם. 66 סנהדרין ע א. 67 בגמרא שם: "אמר רבינא: בשר חי, בשיל ולא בשיל, כבשר כיבא". פירוש בשר שאינו נצלה כל צרכו (ורש"י פירש: כויה בנחלים). 68 כט ב. 69 יצלה הבשר שעליו ויאכל (ורש"י פ"י: יעשה מהן גחלת ויצלה בהן אותו בשר וניכול). 70 נראה דק"ס שם גי' כ"מ: כטבאן. 71 שבת לו ב. 72 ג מו. 73 מן הבהמות מן הבקר ומן הצאן ומן העוים. 74 ע"פ ירמיהו ו יד. 75 ע"פ מלאכי יב. 76 יתבאר מלשון הרמב"ן ש"רשעים וטפשי עולם" הם המצרים והכשדים, ולכן הקשה מה שהקשה. ואלוה בספר הזכרון לריטב"א מביא לשון הרמב"ם מהמורה (ג לב), כי גם כלב אומתנו היתה הטעות הזאת, שהיו שטופים בעבודתו ההם.

והיתה תועלת מצות הקרבנות ככלל הכרח בזמן ההוא. והרי אפילו אחרי היונתו ממלכת כהנים ונגי קדוש לא הטהרו אבותינו מן טינוף עבודה זרה. ומה שהביא הרמב"ן בשם המורה הוא מפרק מו לטעם הפרטי, בשלשה מיני קרבן. אבל הטעם לכלל הקרבן הוא מה שכתב המורה בפרק לב. 77 שמות לב ח. 78 מו"ט שם פרק מו. 79 והירטב"א בספר הזכרון תירץ שנת הקריב קרבן לה' לבדו ולא ככני דורו שזבחו לאלהים אחרים, הנה הסכימה דעתו של נח לדעת המקום שצוה בזה אחר כך בחורה, וכן נאמר בקרבנו וירח ה' את ריח הניחוח, כדרך שנאמר אחר הצואה בו. וכבר כתב המורה בסוף ספרו בענין ספורי התורה שבאו כולם לתועלת הכרחי, אם לאמת דעת שהיא פינה מפינות התורה או לתיקון מעשה מן המעשים, אם כן אף קרבנו של נח כא לפינה מפינות התורה, והיא הרחקת

את קרבני לחמי לאשי (במדבר כח ב) ⁹² ואמר לחם אשה רמב"ן (להלן ג יא), שהם לחם לאשה, וממנו לאשים ⁹³, ואשה לשון אש. ואמר ר"א ⁹⁴ אשה שם התואר וטעמו קרבן אש והוא תואר למלת הכל, ובמנחה שאמר והקטיר הכהן את אזכרתה אשה ריח ניחוח לה' (להלן ב ב), יהיה תואר לקומץ, ואינו כן, אבל אשה שם, כמו אש, ועולה אשה כמו עולת אש ריח נחוח לה', וכן כלם, כי טעמם כמו לחם אשה, אבל לא אמר אש ואמר אשה כמשמעו ⁹⁵, כאשר הראה אותך בהר במתן תורה והוא הקרבן במדת הדין, והזכיחה לשם ה' לכדו, שלא יתכוין לדבר אחר בעולם רק לשם ה' לכדו, וזה טעם עולה הוא אשה הוא (שמות כט כה) ⁹⁶, ולכך אמר הכתוב כי את אשי ה' לחם אלהיהם הם מקריבים והיו קדש (להלן כא ו), כי לאישי ה' קרבן אלהיהם, ולכך אמרו שלא יזכיר בצוואות של קרבנות לא אל ולא אלהים אלא אשה לה', ריח נחוח לה', כי הכונה לה' לכדו תהיה, לא יכוין המקריב ולא יעלה במחשבתו רק לשם המיוחד. והוא מאמר החכמים ⁹⁷ ריבון כל העבודות כלן לשם המיוחד. ובתורת כהנים ⁹⁸: לה', לשם מי שעשה את העולם, והוא מה שאמר המזמור זבח לאלהים תודה ושלם לעליון נדריך (תהלים נ יד) ⁹⁹, כי ה' עליון גורא מלך גדול על כל הארץ (תהלים מז ג), ואין נודריך אלא לשמו המיוחד, והוא מה שאמר אלהים אלהיך אנכי לא על זבחין אוכיחך (שם ג ז-ז) ¹, כאשר אמר אנכי ה' אלהיך (שמות כ ב), וזה טעם המזמור כולו שאמר אל אלהים ה' דבר ויקרא ארץ וגו' (תהלים שם א), שהזכיר שם מלא על עולם מלא ² והזכיר בהם הקרבנות והוא שנאמר יעלו על רצון מזבחי ובית תפארתו אפאר (ישעיהו ז), לאמר שיהיו הקרבנות על הרצון שהוא מזבחו ובית תפארתו יפאר בעלותם לריח ניחוח, מן נחה רוח אליהו על אלישע (מ"ב ב טו), ותנח עליהם הרוח (במדבר יא כו) ⁴, וכל קרבן לשון קריבה. ואחרות, ולכך אמר ועולה לא העלו בקדש לאלהי ישראל (דה"ב כט ז), כי העולה בקדש תהיה לאלהי ישראל, והמלאך לימד למנוח ענין הקרבנות אמר אם תעצוני לא אוכל בלחמך (שופטים יג טז), שאם יעשה לו לחם לא יקבל ממנו כי הוא פגול וזבח תועבה לשם, אבל אם תעשה עולה לה' לכדו תעלנה (שם), ותהיה לרצון על אשה ה' ואז עלה בלהב המזבח (שם כ), והנה הענין מפורש ומבואר, וה' הטוב יכפר בעד (דה"ב ל יח).

רמב"ן היה עדיין בעולם שמץ עבודה זרה כלל ⁸⁰, ובלעם אמר את שבעת המזבחות ערכתי ואעל פר ואיל במזבח (במדבר כג ד) ואין רעתו עתה לשלול ממנו אמונות רעות ולא נצטוה בכך ⁸¹, אבל עשה כן לקרבה אל האלהים כדי שיחול עליו הדיבור, ולשון הקרבנות את קרבני לחמי לאשי ריח ניחוחי (שם כח ב) וחלילה שלא יהא בהם שום תועלת ורצון רק שוללות לעבודה זרה מדעת השוטים, ויותר ראוי לשמוע הטעם שאומרים בהם ⁸² כי בעבור שמעשי בני אדם נגמרים במחשבה וכדיבור ובמעשה, צוה השם כי כאשר יחטא ויביא קרבן יסמוך ידיו עליו כנגד המעשה, ויתודה בפיו כנגד הדיבור, וישרוף באש הקרב והכליות שהם כלי המחשבה והתאוה ⁸³, והכרעים כנגד ידיו ורגליו של אדם העושים כל מלאכתו, וזירוק הדם על המזבח כנגד דמו כנפשו כדי שיחשוב אדם בעשותו כל אלה כי חטא לאלהיו בגופו וכנפשו, וראוי לו שישפך דמו וישרף גופו לולא חסד הבורא שלקח ממנו תמורה וכופר הקרבן הזה שיהא דמו תחת דמו, נפש תחת נפש, וראשי אברי הקרבן כנגד ראשי אבריו, והמנות ⁸⁴ להחיות בהן מורי התורה שיתפללו עליו ⁸⁵, וקרבן התמיד בעבור שלא ינצלו הרבים מחטוא תמיד, ואלה דברים מתקבלים מושכים הלב כדברי אגדה ⁸⁶.

4

ועל דרך האמת יש בקרבנות סוד נעלם, תכנס בו ממה שאמרו רבותינו בספרי ⁸⁷ ובסוף מנחות ⁸⁸, אמר שמעון בן עזאי בא וראה מה כתיב בפרשת הקרבנות שלא נאמר בהם לא אל ולא אלהיך ולא אלהים ולא שדי ולא צבאות אלא יי"ד ה"א שם המיוחד, שלא ליתן פתחון פה לבעל הדין לחלוק ⁸⁹, ושמא תאמר לאכילה הוא צריך, תלמוד לומר אם ארעב לא אומר לך כי לי תבל ומלוואה (תהלים נ יב), לא אמרתי לכם זבחו אלא כרי שיאמר ויעשה רצוני. ובתחילת תורת כהנים ⁹⁰ רבי יוסי אומר כל מקום שנאמר קרבן אמור כיו"ד ה"א, שלא ליתן פתחון פה לאפיקורסים לרדות. אלו דבריהם ז"ל. ואמת כי בפרשת הקרבנות לא נאמר לא אל ולא אלהים, אבל מצאנו והעלית עליו עולות לה' אלהיך (דברים כז ו) ⁹¹, וכתיב לחם אלהיהם הם מקריבים (להלן כא ו), וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב (שם ח), וכתוב במזמור הנזכר זבח לאלהים תודה (תהלים נ יד), ועוד כתוב כי מעלו אבותינו ועשו הרע בעיני ה' אלהינו גם סגרו דלתות האולם ויכבו את הנרות וקטרת לא הקטירו ועולה לא העלו בקדש לאלהי ישראל (דה"ב כט ז-ז), אבל הענין כלו מבואר בתורה שנאמר

עבודה זרה. 80 הירטבי"א בספר הוכרין כתב: 'ודבר קין הבל אלמלא שנתעלם מעיני רבינו ז"ל דעת המורה כדבר קין והבל היה עוצר בקולמוסו מלומר מה שאמר. וז"ל שכיוון הירטבי"א למה שכתב המורה (ב ל): וממה שצריך שחזרו גם כן ותתעורר עליו אופן החכמה בקריאת בני "אדם" קין והבל, והיות קין הוא ההורג והבל "בשדה" ושהם יחד אברו אף על פי שנמחל לרוצח ושלא התקיים המציאות אלא לשם. 81 פי' ולא נצטוה להביא קרבנות הללו. — והירטבי"א תירץ שלמד כן מאומתנו, שהרי אחר מתן תורה היה. 82 ראה ראב"ע ריש ויקרא, וברשת "תורה ה' תמימה" לרבנו (כתבי רמב"ן ח"א עמ' קסד). 83 שהם כולם כלי המחשבה והמסכמים בחטא והמוציאים מכת אל הפועל (ציוני). 84 חלקי הקרבן המחולקים לכהנים. 85 והם עצמם כאילו הקריבם על גבי המזבח, וראי' לדבריו: רבא לאיש האלהים לחם בכורים (מלכים"ב ד מב — ציוני). 86 השווה ספר התינון מצוה צה. 87 פנחס קמג. 88 ק' א. 89 לאומרים ושריות הרבה הן, והדבר מוכיח שזה ששמו כן צוה להקריב לו מנחה, זה ששמו כן צוה להקריב לו פרים, זה אלים, לכך נאמר בכלם ריח ניחוח לה' (רש"י). 90 נזבחה. פרשתא ב ה. 91 פי' לא תמצא בצוואת הקרבנות אלא השם המיוחד, אבל תמצא אלהים במקומות בקרבן (אבוסאולה). ובמאור ושמש: לא נאמר לא אל ולא אלהים, שאלו הם המתייחסים לפי מקומם והם משלים גם כן לשרי צבאות לשכלים הנבדלים,

ושלא יאמרו המינים שאנו עובדי אלהים אחרים, ואמת כי בפרשת הקרבנות כלומר, השמות האלה לברם לא נאמרו, אבל בצירוף אחרים עמהם או בכינוי נאמרו. 92 יובן ע"פ מה שכתב רבי יהודה הלוי בספר הכוזרי (ב כה-כו): אמר הכוזרי, ארצה עתה שתקרב לי מה שקראתי בקרבנות, ממה שיקשה על השכל לקבלו, ממה שאמר את קרבני לחמי לאישי ריח ניחוחי, ואמר על הקרבנות כי הם קרבן ה' ולהתמו וריחו, אמר החבר, מה שאמר "לאישי" מיישר כל קשה. הוא אומר כי הקרבן הוא והלחם וריח הניחוח אשר הם מיוחסים אלי, אמנם הם לאישי, רצונו לומר: האש הנפעלת לכדו יחברך (פי' מה שאמר קרבני לחמי הוא מפני שהקרבן הוא לחם האש היסודית הנפעלת לכדו של ה') אשר מאכלה הקרבנות וכו'. 93 לכוונת הדין שתחתינה, כדי שישפיע לכל אחד חלקו (באור הלבוש לרקאנטי כא, א). 94 ראב"ע כאן. 95 אשה הוא כמשמעו, כי כאשר הראה וכו' לומר לשון אשה נקודה כקמ"ץ הש"י"ן כמו במתן תורה וכו' (מאור ושמש מא ב). 96 ראה רבנו בחיי כאן. 97 סנהדרין ס ב. 98 נזבחה פרק ו ט. 99 כלומר שאמר זבח לאלהים תודה, אמר אחריו ושלם לעליון נדריך הנדר לאל עליון (מאור ושמש). 1 הרי שהשם המיוחד נקרא לפעמים אלהים בלשוננו (שם). 2 [ב"ר יג ג]. 3 הוא השם הגדול שהוא ממלא את העולם ב"ר אוחיות (מאור ושמש). 4 הענין רומז על קבלת השפע והברכה (שם).